

Lenka
Farkačová

GRADA®

PRÁCE A PENÍZE

Jak práce a peníze
ovlivňují naše
jednání

Lenka
Farkačová

GRADA®

PRÁCE A PENÍZE

Jak práce a peníze
ovlivňují naše
jednání

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI jsou **bez souhlasu nositele práv zakázány**.

Ing. Lenka Farkačová, Ph.D.

Práce a peníze

Jak práce a peníze ovlivňují naše jednání

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 10 043. publikaci

Odpovědný redaktor Petr Somogyi
Grafická úprava a sazba Jan Šístek
Návrh a zpracování obálky Lucie Skořepová
Počet stran 176
První české vydání, Praha 2025
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

Czech Edition © Grada Publishing, a.s., 2025
Cover photo © phloxii / AdobeStock.com, 2025

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-271-7961-9 (ePub)
ISBN 978-80-271-7960-2 (pdf)
ISBN 978-80-271-5568-2 (print)

Obsah

O autorce	7
Předslov	11
Upozornění	13
1. Práce	15
1.1 Co je a co není práce? Jak uniknout z pasti stereotypu „najdi si pořádnou práci“	16
1.2 Opakem práce je... nepráce? Zahálka nebo krysí závod 21. století	29
1.3 Bizarní zaměstnání, ve kterých se (ne)najdeme	40
1.4 Práce a zaměstnání, které nás nejvíce ničí	52
2. O práci a penězích	61
2.1 Kolik peněz za práci je tak akorát?	62
2.2 Hodnota práce v penězích, kterou (ne)umíme určit	76
2.3 Nepodmíněný příjem a jeho podmínky	83
2.4 Spokojenost se mzdou (platem) jako reálně nedosažitelný sen	89

3. Síla peněz	103
3.1 Co je špatně s penězi	104
3.2 Úspěšnost úplatku, daru či „pozornosti“ závisí na formě	116
3.3 Jak samotné peníze ovlivňují, kolik utratíme	126
3.4 Bolest z placení a obava o správné rozhodnutí	135
3.5 Změřte si vlastní lásku k penězům	141
Doslov	153
Pojmy, které se do textu už nevešly, ale stojí za přečtení	157
Seznam zdrojů	161
Rejstřík	169

O autorce

*Lenka Farkačová publikovala i pod rodným příjmením Říhová. V roce 2018 získala doktorský titul z hospodářské politiky, specializace finance... počkat... zní vám to povědomě? Pak mám tu čest, že tuto knihu drží v ruce někdo, kdo pravděpodobně četl i mé předchozí knihy *Neučebnice ekonomie* a *Neekonomické otázky*, a toho si moc vážím.*

Možná je proto na čase prozradit o sobě trochu víc.

Jsem **ekonom s klíčovým zájmem o trh práce a fiskální politiku**. Navzdory tomu, že tuto roli už zastávám delší dobu, nejedná se o mou vysněnou práci. Skutečně, jako tříletá jsem rozhodně měla jiné ambice než zabývat se odměňováním, mikro- a makroekonomickými dopady rozhodnutí vlády na běžné domácnosti i HDP apod. K ekonomii jsem došla postupně a rozhodně to nebyla láska na první pohled. Naopak láska na první pohled byla věda obecně a touha po vědění a poznání. Právě z toho se ekonomie postupně vyrýsovala jako ideální obor.

Kdybych měla – jako správný prodejce – ekonomii „prodat“ skrze svůj vlastní niterný pohled, pak bych řekla asi toto:

- **Ekonomie mi pomáhá chápat svět.** A to se týká nejen jednání politiků, ale i chování nadřízených, kamarádů nebo rodinných přísluš-

níků. Ekonomie balancuje, ale také využívá poznatky dalších vědních oborů a je tím pádem skvělým průsečíkem, prostorem, kde je multidisciplinarita nutná.

- **Ekonomie mi poskytuje prostor pro umění a kreativitu.** Ano, umění se často chápe jako výtvarné, hudební či herecké výkony. Ostatně sama jsem vystudovala střední uměleckou školu, obor scénografie, a mnoho lidí se mě ptá, jak jsem od umění mohla odejít k něčemu tak pragmatickému, jako je ekonomie (tedy k číslům a grafům). Jenže já jsem od umění neodešla. To, co je umění, krásně vystihuje anglické slovo „art“, jež rozhodně není limitováno jen na zpěv, kresbu, malbu... Umění může být skryto i v práci bankéře, ekonoma nebo statistika. Umění je za mě nástroj, jak vyvolat emoce, a tím vyprovokovat mozek k zamyšlení i akci – a přesně to ekonomie dělá.
- **Ekonomie mi někdy brání v... čem vlastně?** Jako správný „prodejce ekonomie“ totiž musím zmínit i nějaké negativum, které ovšem svou váhou nepřeválcuje výše uvedené. Když jste ekonom, tak se s vámi někteří lidé nebudou chtít bavit, protože se bojí, že toho víte víc, i když to možná vůbec není pravda. Jeden příklad za všechny. Jako každý smrtelník řeším i osobní finance a jako zodpovědný smrtelník jednou za čas dělám revizi finančních produktů, kterým jsem se z nějakého důvodu v minulosti rozhodla věřit. Shodou okolností jsem to dělala zrovna v době, kdy jsem začala psát tuto knihu. V pobočce nejmenované tuzemské komerční banky jsem si s finančním poradcem domluvila setkání na téma zhodnocení úspor. Chtěla jsem se něco dozvědět o nových produktech. První schůzka byla domluvena, nakonec jsem ale byla nucena setkání o pár dní odložit. Čekala jsem, že finanční poradce bude našťavaný, překvapivě byl rád. Dokonce si nechal znovu zopakovat, co po něm na schůzce budu chtít, prý se alespoň lépe připraví (už to mě mělo varovat). Nový termín schůzky, sezení s výhledem na turistickou tepnu procházející centrem Prahy. Naproti mně velice ochotný poradce, který mi vypráví o všem možném (jen ne o finančních produktech). Mé intervence dostat se k věci vedly jen k dalším historkám. Nechala jsem tedy průběh schůzky na něm a rezignovaně poslouchala, ač jsem doufala, že se dostaneme k tématu. Nedostali jsme se nikam. Po hodině a půl se podíval na hodinky. Prohlásil, že už půl hodiny přetahujeme a že navzdory tomu, že v oblasti investic a spoření zkoušky má, se mnou se na toto téma

necítí. Raději by mě jako klienta přenechal kolegovi XY. Upřímost oceňují, ale kdyby přišla na začátku setkání, ocenila bych ji ještě víc. Co se stalo? Vlastně jen jediné. Úlek z toho, že před ním sedí a naslouchá ekonom. Jasně, protože ekonom toho ví určitě víc. Někdy jsou prostě profily klientů v klientské databázi spíše k neprospěchu. Co naplat, jsem sice ekonom, ale nikoliv expert na finance se znalostí aktuálních produktů konkrétní banky. **Tak až příště uvidíte ekonoma, mluvte s ním – i ekonom je jenom člověk.**

Předslov

Co si představit pod slovem „předslov“? Nelekejte se, je to jen pár slov před čtením o práci, penězích a vším mezi tím. Vítám vás tedy u další mé knihy, která se „lidštinou“ snaží popularizovat ekonomii a vše, co k ní náleží. Po *Neučebnici ekonomie* a *Neekonomických otázkách* je tato knížka třetí v pořadí a na rozdíl od těch předcházejících se úzce zaměřuje na dvě vybraná témata:

PRÁCE a PENÍZE

Pokud již znáte mé předchozí knihy (a i pokud je neznáte), pak věřím, že vás mile potěší fakt, že tento publikační pokus ve větší míře využívá **poznatky behaviorální ekonomie a psychologii peněz**. Základní ekonomické teorie jsou na některé jevy zkrátka krátké. Mimo to je řada kapitol doplněna i o **výsledky experimentů** – to vše ve snaze více pochopit, **jak se my lidé chováme ve vztahu k práci, penězům a možná tak trochu i sami k sobě**.

Nemohu slíbit, že se vám tato kniha bude líbit. Nemohu ani zaručit, že vás po jejím přečtení všechna zjištění potěší, protože se možná v některém z jednání i poznáte. Co na druhou stranu slíbit mohu, je to, že jsem se celou knihu snažila napsat odlehčenou formou. Na slovu totiž záleží, a to vlastně ze všeho nejvíce. Své by o tom mohli vyprávět lékaři a psychologové, avšak sílu slova známe i my ekonomové.

Jeden příklad za všechny? Tady je:

Představme si situaci, naši kotlině geograficky blízko: přijde povodeň. Během povodně dochází krátkodobě k nedostatku téměř všeho. Jedno takové nedostat-

kové zboží je balená voda. V nezasažených obchodech jí není mnoho. Doslova zbývá pár lahví. Pokud v takové chvíli prodejce zvýší prodejní cenu balené vody, jak byste jeho chování vyhodnotili?

Pokud vám jeho chování připadá poněkud neférové či společensky nepřijatelné, nejste v tom sami. Mnozí se možná pustí až do filozofických úvah o tom, co je správně a co ne. *Vždyť jsme lidi s dobrým morálním kompasem, zneužít neštěstí k vlastnímu prospěchu, to se nedělá.*

Pojďme se ale na situaci podívat trochu jinak, a to ve formě, jakou používají například studenti ekonomických předmětů:

Při omezené nabídce balené vody dojde k náhlému nárůstu poptávky. Jak se změní cena balené vody?

...

Většina lidí (a nejen těch, kteří vystudovali ekonomii) automaticky řekne: Cena balené vody se logicky zvýší. Jinými slovy, doporučení zní: chovat se ekonomicky, v souladu se zákony nabídky a poptávky. Debata o přijatelnosti či férovosti vymizela ještě dříve, než se objevila.

Takže z jednoho úhlu pohledu je prodejce v postavení nelidského křiváka, který chce profitovat na nedostatku. V druhém scénáři bude naopak prodejce za hlupáka, pokud ceny nezvýší. **Ale jediný rozdíl mezi těmito scénáři jsou slova, jimiž jsou situace představeny.**

Užijte si čtení, stejně jako vybrané oblasti ekonomie!

Lenka

Upozornění

Psát ke knize upozornění je trochu podobná činnost, jako zařadit do návodu k mikrovlnce výstrahu o nevkládání koček a jiných drobných domácích mazlíčků. Či jako uvádět na obalovém materiálu z IKEA výstrahu o nepřetahování igelitových obalů přes hlavu z důvodu hrozby udušení. Ačkoliv se důsledky tohoto chování zdají být jasné, stejně se najdou tací, které něco takového napadne. A nejde vždy o pubescentní část populace. Vždyť existují i beauty specialistky, které vřele doporučují dát si na hlavu igelitový pytlík, jako ochranu proti rozmazání make-upu při oblékání šatstva.

A právě z tohoto důvodu přidávám upozornění i já.

Ekonomie je věda a věda není o hledání pravdy (pravdy nám předkládá náboženství). Věda je od toho, aby vyvracela či potvrzovala hypotézy a předpoklady. Pokud nabudete dojmu, že něco z toho, co v knize čtete, *přece není pravda*, pak se prosím vraťte k těmto větám v upozornění.

Text nemá za cíl demotivovat od práce, zaměstnání či vykonávání jakékoliv činnosti. Některé poznatky ve vztahu k práci a penězům možná demotivační jsou, to zcela uznávám. Na druhou stranu, lepší je vědět, na čem jsme, než se nechat vláčet nepoznanou silou.

Do knihy se bohužel nevešlo všechno. Což není příslib, že bude další kniha. Spíše deklarace, že **z kvanta informací a evidence-based poznatků jsem se pro vás snažila vybrat to nejzajímavější!**

1. Práce

První kapitola této knihy je zaměřena na **něco, co prostě je, nebo co se děje**. Tím něčím je PRÁCE. Jakkoliv se může zdát, že již první věty této kapitoly jsou složitější a krkolomnější než díla Martina Mikysky alias Mikýře,¹ nenechte se zmást. **Nad „prací“ totiž skutečně visí velký otazník.**

Ačkoliv je čeština v jiných ohledech velice květnatý jazyk, kterým lze 99,99 % věcí, jevů a dějů vystihnout naprosto přesně, v případě práce tomu tak není. Právě „práce“ je pojem poměrně onnipotentní. „Všeschopnost“ tohoto slova spočívá v tom, co všechno lze jako práci označit. Nejenže pojem „práce“ využíváme jako synonymum zaměstnání, my jako práci označujeme i různé další činnosti, od domácích prací, návštěvy rodiny, small talk před začátkem pracovního jednání či popojíždění v koloně při poslechu rádia Impuls. To všechno *je práce* nebo *dá práci*. První podkapitola, nazvaná **Co je a co není práce? Jak uniknout z pasti stereotypu „najdi si pořádnou práci“**, je tu právě s cílem udělat v této oblasti jasno. Pomyslnou třesničkou na dortu pak bude kalkulace ceny práce v domácnosti, což je práce nám všem velmi dobře známá.

Pokud po první podkapitole nabudete přesvědčení, že práci rozumíte, pak doporučuji navazující druhou podkapitolu s názvem **Opakem práce je... nepráce? Zahálka nebo krysí závod 21. století**. Ti z vás, kteří jsou

¹ V roce 2024 je to jeden z nejvýznamnějších influencerů v českém rybníčku. Přičemž ještě o rok dříve (tedy v roce 2023) se sice nedostal na Forbes žebříček top 10 youtuberů a streamerů, ale umístil se hned po prvních deseti místech na místě jedenáctém.

odpůrci pokusů na zvířatech, se bát nemusí. V krysím závodu bude pokusným králikem/krysou přímo člověk. A ne, nepůjde o příslušníky generace X, kteří jsou na trhu práce považováni za největší dřiče. Mimochodem ekonomie by nebyla ekonomikou, pokud by tato podkapitola neobsahovala i výpočet dopadu krysího závodu na HDP.

Třetí podkapitola půjde tak trochu za hranu... ale možná vlastně ani ne. Je totiž zaměřena na „bizár“, a podle toho se i jmenuje: **Bizarní zaměstnání, ve kterých se (ne)najdeme**. Zahrnuje práce tak podivné, že se na ně zkrátka musíme podívat. A pokud očekáváte, že tento bizár bude znamenat výčet práce „bizárfluencerů“ v tuzemsku i zahraničí, pak vás asi zklamou. Sice se v kapitole podíváme i za hranice naší republiky, ale práci „bizárfluencerů“ nadále ponecháme v anonymních oknech vašich internetových prohlížečů.

K uvedení čtvrté podkapitoly si vypůjčím název knihy, lexikonu lidové tvořivosti z dob socialismu s názvem *Po práci legraci*. Po přečtení prvních tří podkapitol totiž bude potřeba kapka optimismu a překvapivě ve čtvrté podkapitole s názvem **Práce a zaměstnání, které nás nejvíce ničí**, zjistíte, že na tom možná nejste až tak špatně. Možná.

1.1 Co je a co není práce? Jak uniknout z pasti stereotypu „najdi si pořádnou práci“

Je až ironií, že k psaní této kapitoly jsem se dostala právě v pondělí ráno, kdy právě **pondělí je pro řadu z nás symbolem začátku „práce“**. V tomto ohledu mnoho lidí při začátku pracovního týdne chápe práci jako synonymum zaměstnání či jakékoliv činnosti, která přináší určitou (ideálně i peněžní) hodnotu.

Ve své podstatě je toto chápání práce v souladu s tím, jak práci chápe teoretická ekonomie.

Práce úhlem pohledu teoretické ekonomie:

- Práce je... výrobní faktor... který využívají firmy k tomu, aby mohly vyrábět produkty či poskytovat služby.

- Práce je... „nehmotné zboží“ nabízené lidmi... kteří jsou ochotni a alespoň trochu schopni pracovat.
- Práce je... něco, za co jedinec dostane příjem, skrze nějž si může užívat spotřeby/konzumního života.

A když už jsme u té práce, je možná dobré představit i vymezení práce úhlem pohledu zákoníku práce, který řeší právní vztahy mezi zaměstnavateli a zaměstnanci při výkonu závislé práce (nebo v souvislosti s tímto výkonem). Jinými slovy, podíváme se na vymezení práce skrze základní právní předpis na úseku pracovního práva, který drží ochrannou ruku nad právem zaměstnanců na pauzy, kvalitu pracovního prostředí apod.

Práce úhlem pohledu zákoníku práce:

- Práce... v zákoníku práce není nijak definovaná.

Výsledek prostudování zákoníku práce? Přesnou definici pojmu práce jako takové v textu zákona vůbec nenajdeme. **Což je trochu paradox obzvláště s přihlédnutím k faktu, že slovo „práce“ je obsaženo již v samotném názvu zákona.** Přeneseně vzato práce je v kontextu zákoníku práce chápána jako činnost vykonávaná zaměstnancem na základě pracovní smlouvy nebo jiné smlouvy podle zákoníku práce, za kterou náleží mzda/plat nebo jiná odměna.

Z úhlu pohledu ekonoma tak dochází k poměrně potěšující situaci, kdy zákoník práce nerozporuje ekonomickou teorii a ani ekonomická teorie na první pohled nemá nic proti zákoníku práce.

Jenže zůstat u tohoto konstatování je tak trochu málo. Vždyť přece, jak je uvedeno v úvodu do této kapitoly, za práci považujeme nejen to, co děláme v zaměstnání, ale i to, co děláme doma – například v podobě domácích prací. Dokonce někdy slovo „práce“ spojujeme s našimi koníčky či zájmy.

K pochopení toho, co je práce, nám tedy může pomoci sestra ekonomie, což je sociologie. Sociologické vymezení práce nalezneme například v odborném recenzovaném článku s příhodným názvem *„Can work make you mentally ill? A systematic meta-review of work-related risk factors for common*

mental health problems“ (ve volném překladu „Může práce způsobit duševní poruchu? Systematický meta-přehled rizikových faktorů souvisejících s prací pro běžné duševní problémy“² [1].

Právě v tomto článku autorský kolektiv z Austrálie využívá spíše sociologické vymezení práce, pocházející od autorů jako Brugger, Dorsch, Hall apod., a dospějí k tomu, že pojem práce rámuje následovně.

Práce je účelná produkce předmětů a služeb, které mají pro ostatní členy společnosti hodnotu, jako pravidelné zajišťování statků a situací, činnost sloužící k uspokojování potřeb a obživě či **činnost, která je jedincem jako práce pojímána.**

Pokud se na vymezení podíváte blíže, je zcela geniální. Nejenže obsahuje chápání pojmu práce z hlediska teoretické ekonomie, ale zahrnuje i chápání práce jako zaměstnání. A to nejdůležitější na závěr... **práci chápe i jako cokoliv jiného, o čem si my lidé řekneme, že práce je, respektive o čem si alespoň jeden člověk řekne, že práce je.**

A že jsme v disciplíně označování jevů jako práce vsutku přeborníci, ilustruje třeba následující:

- *Ženy „snažilky“ na webových serverech emimino nebo Modrý koník³ by se jistě shodly, že největší práce je otěhotnět.*
- *Rodiče pubertálních potomků by naopak přísahali, že největší práce je vychovat psychicky stabilního jedince a zároveň si uchovat vlastní*

² Mimochodem, pokud by vás zajímalo, k jakým poznatkům autorský kolektiv dospěl, mám odpověď i na tuto otázku. Ve volném překladu autoři uvádějí: „... určité druhy práce mohou zvyšovat riziko běžných duševních poruch, ale přesná povaha tohoto vztahu je sporná.“ Lišácky řečeno, že? Dále pak zdůrazňují, že metodologická omezení nadále brání jednoznačnějším tvrzením o příčinné souvislosti mezi prací a duševními poruchami.

³ Pokud tyto webové stránky neznáte, pak máte vlastně šťastný život. Jedná se o nekonečnou studnici znalostí, rad a doporučení (laických), a to nejen v oblasti týkající se fertility, ale také v oblasti výchovy, koupě bytu či depilace citlivých zákoutí lidského těla.

psychické zdraví. Během některých dnů je největší práce možná jen prostě „přežít“.

- *A konečně ti nejmladší „skoro dospělí“ mohou za největší a nejtěžší práci považovat dosažení maximálního možného počtu bodů a získání místa na střední škole v situaci, kdy byl převis počtu studentů nad počtem volných míst takový, jako v roce 2024.*
- *Plus cokoliv dalšího (zde je prostor pro vaši fantazii).*

S výčtem by bylo možné pokračovat prakticky donekonečna, nechám zde však prostor přímo vám: můžete doplnit cokoliv dalšího, co sami považujete za práci.

Suma sumárum, podle výše uvedené naprosto **VšemVstřícVycházející definice** může být práce cokoliv.

Jenže jak je na tom tedy „**pořádná práce**“? Tento obrat se velice frekventovaně vyskytuje v komentářích pod videi řady influencerů na sociálních sítích, ale také je to komunikační páka řady rodičů, která směřuje k nedospělým dětem jako výzva, co dělat se svým životem.

A pokud jsme si mysleli, že vymezení pojmu „práce“ byla fuška, tak vymezení pojmu „pořádná práce“ je ještě náročnější než hledání pomyslné jehly v kupce sena.

Při snaze zjistit, co to je pořádná práce je, jsem postupovala poměrně vědecky a metodicky. Nejdříve jsem prozkoumala odbornou literaturu. V rámci svého hledání jsem došla k pramenům z dob minulých a narazila jsem na „bibli“ práce v podobě díla *Encyklopedie výkonnosti I: Člověk* z roku 1934 [2]. A k mému nepřekvapení jsem ani zde nenašla odpověď. Ale alespoň jsem se dozvěděla mnohé o práci primitivů, práci duševní, ale i statické či rukodělné.

O to víc mě překvapilo hledání odpovědi ve stylu „co Google dal“. Protože to, co mnozí odborníci nedokážou vysvětlit nebo vymezit, je pro absolventy „vysoké školy života“ hračka. A jeden takový – vystupující samozřejmě anonymně pod přezdívkou (NE)SPOKOJENEC – přichází s tím, že pořádná práce je práce fyzicky náročná, kterou ale vlastně nikdo dělat nechce [3]. Bohužel ani s tímto nejde úplně souhlasit. Asi jen málo matek by si přálo, aby se jejich ratolesti v budoucích kariérách realizovaly v extrémně náročné a nepopulární práci, kde si podle výše uvedeného zdroje doslova zhuntují tělo. Jakožto životní optimista doufám, že většina maminek přeje svým

dětem jinou „pořádnou práci“. A podle jediného diskutujícího pod tímto článkem odhaduji, že tento můj úhel pohledu nebude ojedinělý.

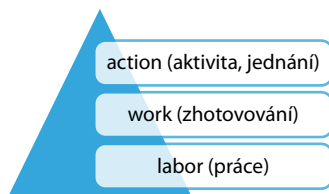
Seriózní teorie práce v light verzi

K pochopení práce (a možná i výše zmiňovaných maminek) nám může pomoci jedna z významných osobností světové filozofie, která se široký pojem „práce“ snažila alespoň trochu zpřehlednit: **Hannah Arendt**. Její život a filozofický přínos byl natolik zásadní, že se stala významnou osobností nejen na poli odborném, ale i veřejném. Jasný důkaz obecné popularity je i životopisné drama z roku 2012, nesoucí název – jaký jiný – *Hannah Arendt*. Mimochodem, tento kinematografický pokus má v Česko-slovenské filmové databázi úctyhodné hodnocení 74 %.⁴ Je však nutné říci, že film vznikl až 37 let po její smrti, takže samotná Hannah na podobu snímku vliv neměla (což vlastně jen dokládá význam této osobnosti).

My se na chvíli pozastavíme u jejího díla, které je považováno za nejvýznamnější. Řeč je o knize *Vita activa*, známější pod anglickým názvem *The Human Condition*.

V díle se tato filozofka (ač ona sama toto označení neměla zrovna v lásce, jen těžko najdeme nějaké výstižnější) ptá, co pro člověka znamená jednat? A ve své podstatě se tak dostáváme k lidskému bytí, jednání, práci... a přesně tohle nás při hledání „pořádné práce“ zajímá. Sama definuje „vita activa“ jako „lidský život v té míře, v jaké je aktivně zapojen do konání něčeho“. Zdůrazňuje, že člověk je bytost, která stále NĚCO DĚLÁ. Jenže to, co lidé dělají, je poměrně široké, a tak Hannah Arendt přichází s rozdělením všech aktivit do tří širokých kategorií: **action, work a labor**.

⁴ Pro ty, kteří ČSFD pro získání informací o filmech nevyužívají, dodávám pro lepší kontext, že obdobně vysoké úrovně hodnocení dosáhl například i legendární horor *Saw* (2003), a nejen to. Toto životopisné drama v žebříčku hodnocení předčilo i neméně legendární seriál *M*A*S*H*, který dosáhl hodnocení o procento nižší. Snad jedinou bariérou, jež v současném světě brzdí popularitu snímku *Hannah Arendt*, je fakt, že není k dispozici na Netflixu.

Obrázek 1.1: Action, work a labor podle hierarchického uspořádání, které ovšem vůbec hierarchické být nemusí (zdroj: vlastní zpracování na základě díla Vita activa)

Pojďme si tedy tyto tři oblasti trochu podrobněji vysvětlit.

Labor se do českého jazyka překládá jako „práce“, což je ekonomická aktivita definovaná nutností vyplývající z procesu udržování biologického života, která po sobě nezanechává žádné trvalé stopy.

Představte si, že je vám sladkých šestnáct. Žijete v instituci zvané mamahotel:⁵ plná lednička čerstvých potravin, funkční kávovar a v pokoji matrace z paměťové pěny. Sen, pohoda, komfort. ALE k tomu, aby člověk přežil, je přece jen nějaká ta práce potřeba. Postel je potřeba ráno ustlat ve stylu „kdo si jak ustele, tak si taky lehne“. Oběd se také nepřipraví sám a potraviny je procesem vaření nebo alespoň minimální přípravy nutné transformovat natolik, aby se daly sníst. Pokud překonáte fázi přípravy jídla, je nutné vzít vidličku a ještě jídlo do pusy dopravit. Navíc špinavé nádobí se samo do myčky taky nenaskládá, natož aby se samo umylo ve dřezu. Pokud v takové situaci budete žít dostatečně dlouho, dojde vám, že život v mamahotelu je nekonečná PRÁCE. Přičemž tato práce se váže na naše biologické potřeby. Tyto potřeby máme celý život, a proto nás práce celý život doprovází, nikam nás vlastně ani neposouvá, prostě s námi je.

Work se do českého jazyka překládá jako „zhotovování“, které produkuje předměty, jež vytvářejí umělý svět věcí stojící mezi lidmi a přírodou, který je pro člověka domovem.

Vraťme se do našeho příběhu z mamahotelu. Je docela možné, že navzdory vši té práci se jednou rozhodnete, že to, co děláte, vám prostě nestačí. Chce to něco víc. Po čase bude mít člověk nějaké nenaplněné potřeby, jež nebudou mít nutně biologickou podstatu. Možná se objeví vnitřní síla k přetváření mamahotelu tak,

⁵ Pozor, neplést s Mama Shelter, což je poměrně vydařený koncept hotelu v pražských Holešovicích. (Toto není placená spolupráce.)

aby mohl lépe uspokojovat potřeby šestnáctiletého obyvatele. Prostřednictvím zhotovování neudržíme jen své přežití. Místo toho měníme okolí ve svět, který je částečně vytvořen člověkem. Vytváříme předměty nebo instituce – třeba takovou podobu pokoje, který je možné transformovat na beauty salon pro natáčení make-up tutoriálů. Následuje umělecké dílo, „zhotovené“ během několika hodin tvrdého úsilí, a pak i video na YouTube, za které člověk může (ale také nemusí) dostat peněžní protihodnotu. Zhotovování rovná se destruktivní činnost navázaná na nějaké materiály, vstupy, které se „přetaví“ v nějaké dílo. A jak uvádí Hannah, zhotovování z matérie vytváří předměty, kvůli nimž se ničí příroda. Zní to trochu katastroficky, ale fakticky je to normální činnost.

Action je pak „aktivita“, což je chápáno jako **„jednání“**, které slouží k odhalení jedinečnosti lidské bytosti a k zapojení se do společného světa lidí. Aktivita je společenský akt.

Vraťme se opět na chvíli do příběhu našeho mamahotelu. Možná se díla vytvořená zhotovováním (tedy sofistikovaná časosběrná videa zachycující make-up art) dostanou k široké veřejnosti. A vy, autoři těchto děl, budete pozváni, abyste sdíleli svůj postoj, názory, um, talent při příležitosti jakési fashion akce. Pro náctiletého člověka to je velká čest a vlastně i úspěch. A přesně tento moment je chápán jako „akce“, když se scházejí různí lidé, sdílí své myšlenky a možná dojdou i k přetvoření tohoto společného světa. V našem ilustrativním případě by se takové přetvoření mohlo týkat například vnímání estetiky nebo pojmu krása očima nejmladší generace, či celoholiv obdobného.

Celý koncept Hannah Arendt vlastně zdůrazňuje, že **kdyby se aktivní život týkal jen práce, nic by se nezměnilo. Vše by se dělo stále dokola. Navíc práce je v jejím pojetí nutnost. Avšak život je přece i o změně a o tom, že některé věci chceme úplně přetvořit.** Právě změna začíná u zhotovování a vrcholí v akci/aktivitě. K tomu, aby nějaká „akce“ mohla nastat, nemůže člověk jednat sám, potřebuje ostatní, tedy společnost. A z úhlu pohledu naší snahy objasnit „pořádnou práci“ neujde pozornosti ani obrázek 1.1, který zobrazuje práci, zhotovování a aktivitu jako pyramidu. No a my od dob starověkého Egypta pyramidy milujeme! Krásně totiž ukazují, co je základ (základna) a co naopak vrchol. Mohlo by se zdát, že všechna výše uvedená jednání lze takto seřadit a tím pádem říci, že „pořádná“ (nebo chcete-li nejdůležitější) lidská činnost je aktivita. A na jde se ostatně řada filozofů, koučů, ale i ekonomů, kteří by s tím souhlasili. Myšlenka je to pěkná, ale je u ní velké „jenže“, a právě to Hannah Arendt

vyzdvihuje. Jedním z důvodů, proč se Arendt těmto hierarchiím brání, je, že jakmile takovou hierarchii zavedete, zavazujete se k myšlence, že existuje jediný a konečný princip lidského života a tomuto principu je nutné se přizpůsobit. Nehledě na to, že jakmile něco jednoznačně a skálopevně zakotvíte jako hierarchii, trochu si tím lidstvo podřezává pomyslnou větev, na níž sedí. Absolutní pravdy, principy máme totiž my lidé tendenci chápat jako dané a neměnné, tedy jako fakta. A fakta netřeba ověřovat, ty přece jsou – a tak snadno přichází ke slovu tunelové vidění světa.

Lidský život je pestrý a někdy je dobré či nutné uvařit svým „spolubydlícím“ (partnerovi, dětem, rodičům nebo kočce) oběd, natankovat auto, stejně jako diskutovat o dílech velkých ekonomů nebo se při závěru filmového festivalu v Carlsbad podívat paradoxně nikoliv nad kvalitou filmů, ale nad kvalitou projevů profesionálních herců.⁶ Vlastně nás to dovádí k poznatku, že **„pořádná práce“ může být cokoliv, co je v ten moment potřeba, ať už je to činnost více či méně ctnostná.**

Pořádná práce podle výdělků

Protože peníze vládnu světu, je možná dobré se na „pořádnou práci“ podívat optikou řeči peněz. Nebudeme si nic nalhávat, většina lidí dělá nějakou práci nikoliv z čistého altruismu, ale z toho důvodu, že si chce vydělat peníze. **V případě hledání pořádné práce většina z nás hledá tu práci, která přinese dostatek peněz pro nějaké ty pozemské radovánky.**

Stejně tak lze říci, že si práci volíme v určitém odvětví. A pokud jste ve fázi, kdy hledáte to správné zaměření (nebo znovu hledáte to správné zaměření), pak se hodí vědět nejen to, kolik se v jednotlivých odvětvích vydělává teď a tady (respektive v roce 2023, což byla nejnovější data při psaní této knihy), ale třeba také to, která odvětví trendovala dříve (pojmem „dříve“

⁶ Není to ilustrativní fikce, ale ilustrativní příklad z praxe. Skutečně, pirátské záznamy závěrečného předávání cen KVIFF (konkrétně 58. ročníku) jsou dobrým důkazem. Pochybují totiž, že oficiální plná verze existuje. Významní či nadějní umělci, herci, režiséři zde ve velkém četli své projevy z umolousaných papírů a pro mnohé to bylo čtení evidentně první. Ach, jaké je utrpení akademika, který hledí na umělce s náповědou v ruce a čerstvou vzpomínkou na obhajoby diplomových a bakalářských prací, kde každý student musí být schopen mluvit souvisle, bez čtení z papíru.

opět chápeme rok 2014, což je nejstarší rok, k němuž jsou dostupná komparovatelná data). Pravděpodobně si totiž vzpomínáte, že se dlouhá léta říkalo, že „budoucnost je v IT“. Ctnostně řečeno. Prakticky tím bylo myšleno: „Běž pracovat do IT, vyděláš balík.“ Sebenaplnňující proroctví dokonce nějakou dobu fungovalo a v roce 2014, ale i v letech dalších se nejvyšších hrubých mediánových mezd dosahovalo právě v oblasti informačních technologií. Nicméně... ejhle! Přišel rok 2023 a situace se začala měnit. Odvětví, ve kterém je největší šance si vydělat největší peníze, už není IT, ale výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu. Stejně tak na pomyslném žebříčku nejlépe placených prací poskočilo mezi lety 2014 a 2023 směrem dolů peněžnictví a pojišťovnictví. Takže už ani ve financích není tak dobré tempo růstu mezd.

Pokud se na vývoj odměňování podle sektorů podíváme z úhlu pohledu procentního nárůstu mezd, největší nárůst zaznamenalo odvětví ubytování, stravování a pohostinství, kde byl nárůst v odměnách ve výši 94 %! A ano, navzdory tomu, že tempo růstu mezd je zde nejvýraznější, stále se toto odvětví řadí mezi odvětví s nejnižšími mediánovými mzdami. Zároveň ale je to stále odvětví, které je postiženo šedou, nebo budete-li přísní, černou zónou zvanou „peníze bokem, na ruku“. Mnohým to dlouho nevadilo. Platilo to až do epidemie covidu-19, kdy řada těchto zaměstnanců přímo finančně utrpěla, protože na „peníze bokem“ není formální nárok. Právě i zde může být příčina, proč bylo tempo růstu mezd v tomto odvětví výraznější. Některým zaměstnancům totiž došla trpělivost a mzda se začala vyplácet oficiální cestou.

Komentovat vývoj mezd podle odvětví by vydalo na celosemestrální kurz, který si ale běžný čtenář mých (ne)knih většinou nežádá, a tak sami nahlédněte do reálií mediánu hrubých mezd podle ISPV v tabulce 1.1.

Jedinou chybku na kráse tabulky je, že neukazuje výdělků atraktivních prací, jako jsou influenceři (neboli tvůrci obsahů na sociálních sítích), jejichž příjmy v tuzemsku mohou přesáhnout i milion měsíčně. Na otázku, proč i tyto výhodné práce nejsou zahrnuty v datech výše uvedených, je poměrně snadná odpověď. Většina těchto lidí žijících s obrazovkou telefonu úzce spojenou s jejich těly nejsou zaměstnanci, ale podnikatelé. Jinými slovy, už jsme opět u toho, jak je pojem „práce“ velice široký.

Mimochodem výše příjmů se samozřejmě neodvíjí jen od odvětví a zaměstnavatele (respektive ve větším měřítku sféry mzdové či platové, přičemž v případě sféry platové jsou výdělků z principu vždy trochu nižší).

Tabulka 1.1: Srovnání odvětví podle hrubé měsíční mzdy v letech 2014 a 2023 v Kč (zdroj: vlastní zpracování na základě dat ISPV [4])

Odvětví	Hrubá měsíční mzda v roce 2014 (medián)	Hrubá měsíční mzda v roce 2023 (medián)	Změna (%)
Informační a komunikační činnosti	38 232	↓ 62 910	65 %
Peněžnictví a pojišťovnictví	36 596	58 404	60 %
Výroba a rozvod elektriny, plynu, tepla, ...	36 020	↑ 63 503	76 %
Veřejná správa a obrana	30 862	52 744	71 %
Těžba a dobývání	30 047	45 592	52 %
Vzdělávání	28 178	43 541	55 %
Profesní, vědecké a technické činnosti	25 629	↑ 44 542	74 %
Zásobování vodou (odpady, sanace)	23 567	↓ 38 827	65 %
Zpracovatelský průmysl	23 299	↑ 39 633	70 %
Doprava a skladování	22 618	↓ 38 024	68 %
Zdravotní a sociální péče	21 074	↑ 28 827	37 %
Činnosti v oblasti nemovitostí	21 011	↓ 34 597	65 %
Zemědělství, lesnictví a rybářství	20 961	34 719	66 %
Stavebnictví	20 918	34 715	66 %
Velkoobchod/ maloobchod	19 165	↑ 34 806	82 %
Kultura, zábava, rekreace	18 918	33 449	77 %
Ostatní činnosti	17 417	29 093	67 %
Administrativní a podpůrné činnosti	14 615	28 026	92 %
Ubytování, stravování, pohostinství	11 675	22 626	94 %

Poznámka 1: V tabulce jsou uvedeny mediány, nikoliv průměrné mzdy. Všichni to známe, průměr je poměrně zavádějící. Platí o něm okřídlené rčení, že pokud jsou dva, z toho jeden hladovějící a jeden přejedený s plnou ledničkou, tak jsou v průměru oba sytí. Říkáme tomu, že průměr má pozitivní zkreslení, ani ten hladovějící pak nevypadá tak zbídačeně. Medián je oproti tomu mnohem více vypovídající. Jedná se o střední hodnotu, takže mediánová mzda není například tolik ovlivněna astronomickými příjmy šéfů apod.

Poznámka 2: Data v tabulce vycházejí z databáze Informace a statistiky o průměrném výdělku v Česku. I ta má své mouchy, ale je poměrně přínosná. Navíc zde můžeme nalézt informace i o platové sféře a dále si data třdit podle odvětví, regionů apod.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Práce a peníze***.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.